

уникають настільки відкритих наказових форм, як мінімум, пом'якшуючи наказовість відсутністю окличної інтонації.

Отже, проведений експеримент дав змогу висвітлити основні аспекти гендерної диференціації сленгового мовлення. Найчіткіше протиставлення чоловічого та жіночого способів вислову виявляється на рівні лексики. Насамперед треба відзначити існування суто або переважно "чоловічих" тематичних груп (наприклад, все, що стосується автомобілів). До того ж у кожній тематичній групі сленг-лексики виділяється певна кількість слів, які використовують і жінки, і чоловіки. Їх можна вважати загальноновживаними сленгізмами, це – найбільш відомі і найпоширеніші слова. Доповнення цієї групи синонімами відбувається в основному в чоловічому мовленні. Загалом же чоловіче мовлення характеризується більшою кількістю сленг-одиниць і на рівні пасивного сприйняття, розуміння, і на рівні використання.

На граматичному зрізі чоловіче мовлення вирізняється активним використанням форми наказового способу. Спонування до дії у жінок пом'якшується заміною форм наказового способу умовним або відсутністю окличної інтонації при використанні наказового способу.

Специфікою чоловічого мовлення є більш чітке конотативне насичення сленг-одиниць. Оскільки сленгове мовлення є малодослідженим аспектом на теренах української мовознавчої науки, то наведений матеріал може бути використаним при подальших масштабних та комплексних дослідженнях сленгового мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савицька Л. Мова і стаття// Критика. – 2003. – Ч. 6. – С. 29-34.
2. Allman W. F. Towards an overview of work on gender and language variation// News & World Report. – Nov. 5. – 1990. – P. 60-70.

Ожигова Оксана

МОВНИЙ ПОРТРЕТ ПОЛІТИКА: ПЕРЕДВИБОРЧИЙ ЗРІЗ (на матеріалі промов політичних діячів)

Політична риторика може бути презентована у двох формах – первинній та вторинній. Первинною ми вважаємо доповіді, промови, інтерв'ю політичних діячів; вторинна – це відтворення усної мови політика у засобах масової інформації. Принагідно зауважимо, що однією з основних рис демократичного суспільства є максимальна об'єктивність вторинної форми, зокрема політичної риторики. Проте, як відомо, навіть у найдемократичніших державах ЗМІ – це переважно приватні структури, що мають певні політичні інтереси та уподобання. Тому можемо констатувати наявність елемента суб'єктивності (в більшій чи меншій мірі) у відтворенні «прямої мови» політичного діяча.

Чи не єдиною можливістю побачити політика та почути його «в оригіналі», а не крізь призму кривого дзеркала ЗМІ є передвиборчі кампанії. Вибори є «зоряним часом» для політичного діяча, який майстерно володіє ораторським мистецтвом. Часом, коли він має змогу продемонструвати електорату свої сильні сторони, однією

з яких є знання рідної мови, її традицій. Останнім часом володіння рідною мовою називають «козирем», «інструментом», забуваючи про найголовніше: мова – це надбання народу, саме та ниточка, яка єднає народ із політиком. Та ниточка, яка єднає нас із нашими пращурами та нащадками.

Питання статусу мови часто постає в передвиборчих баталіях. Справді, мова – це зброя. Однак не слід забувати: цивілізована країна так користується цією зброєю, що іншої вже не потрібно. Зброя політиків та дипломатів, а не солдатів та ополченців має вирішувати всі складні питання в сучасному світі. Проте сьогодні такі міркування, на жаль, велика кількість людей від влади вважає утопією.

Вибори в демократичній державі надають змогу кандидатам в Президенти продемонструвати вміння володіти зброєю слова. Результат роботи команди політтехнологів, іміджмейкерів, піар-директорів можна лише тоді назвати плідним, коли всі вони працюють на особу-лідера, що є стрижнем, ядром, навколо якого мають змогу об'єднатися різні суспільні сили.

Про вибори 2004 р., гадаю, буде створено не один том досліджень політологів, психологів, мовознавців. Звісно, кожен з кандидатів на найвищу державну посаду заслуговує окремої уваги. Це особистості, які несуть певну ідею, які йдуть до своєї мети різними шляхами, і це не може не цікавити.

Питанням дослідження риторики українських політиків в українському мовознавстві тривалий час не надавалося належної уваги, незважаючи на активний інтерес до проблеми розвитку українського політичного дискурсу. Ми не беремося аналізувати причини подібного «мінуса». Ми не ставимо за мету і порівнювати дискурс передвиборчої кампанії кількох ораторів. Наше завдання – відтворити мовний портрет однієї людини на матеріалі її публічних промов. Для розгляду ми візьмемо дві усні промови лідера партії «Наша Україна» Віктора Ющенка – на Співочому полі у Києві 4 липня 2004 р. та на Європейській площі Києва 18 вересня того ж року.

Політична промова є одним із найдієвіших різновидів політичного красномовства, адже політик виходить на прямий контакт із аудиторією. Сила його харизми неможлива без мови. У даному випадку важливе значення мають і зміст, і форма (стиль, відбір мовного матеріалу, композиція), і презентація цього мовного матеріалу (міміка, жести, інтонація, ритм промовця). Найвищим рівнем, якого може досягти політик-оратор, є формування громадської думки в країні.

Основна мета політичної промови – вплив на розум, почуття адресата як члена суспільства і створення певної думки щодо самого політика-оратора, його опонентів, чинної влади та формування відповідного ставлення до цих позицій.

Засоби, за допомогою яких досягається поставлена мета, намагатимемося з'ясувати далі.

На сучасному етапі розвитку основою політичного дискурсу політичного діяча є **створення системи цінностей**, яка формує ставлення громадськості до публічної особи (так, наприклад, президент Рейган апелював до загальнолюдських цінностей та актуалізував концепт американської мрії). Створенню такої системи цінностей сприяють **ключові слова**. У промовах п. Ющенка їх можна поділити на кілька категорій:

1) **загальнолюдські: спокій, достаток, мир, справедливість** (*Люди хочуть спокою і достатку, миру і справедливості*);

2) **національні:**

– **народ**: *Наш народ, його завзяття, його історія і культура – це найцінніші*

скарби України; **Народ** не простить тим, хто його волі протиставляє насильство. Зауважимо, що у промовах п. Ющенка *народ* – це насамперед мешканець села (*Ми відродимо село, бо в ньому – душа українського народу; Оживе українське село – колиска нашого народу*), який разом із городянином є основою держави. Отже, у промові сповідується характерна для слов'янського риторичного мистецтва ідея соборності, об'єднання (*Нас об'єднали любов до України і тривога за її долю*) заради майбутніх поколінь (*Народна підтримка робить все задумане реальним. Ми разом – і нас не здолати*);

– **робота, праця**: *Ми хочемо мати роботу і чесно працювати*. Любов до праці, повага до людей праці, невичерпний інтелектуальний потенціал – риси, що з дідів-прадідів притаманні українцям (*Наш розум і руки нас прогодують, Невже ми не можемо заробити чесною працею заможне життя; Кожен, хто хоче працювати, матиме роботу*),

– **хліб, земля**: *На столі у нас завжди буде хліб, який український селянин збере на власній землі*;

– **родина, діти**: *Його родина житиме в достатку; Прагнуть змін наші діти. Ми готові все зробити заради них*;

– **держава**: *Наша держава заслуговує на гідне місце у світі, на повагу у всіх столицях*.

– **Україна**: *Я бачу Україну державою, яку шанують і цінують її власні громадяни і до якої з повагою ставляться і на Сході, і на Заході. Я бачу Україну, в якій житимуть, як казав Олександр Довженко, «по закону Божеському і людському».*

Окрім того, ключові слова пов'язуються із конкретною суспільною ситуацією (у даному разі – із виборчим процесом) та особистим поглядом на неї промовця:

– **зміни**: *Україні потрібні зміни. Зміни, які призведуть до демократії, до волі і до заможності кожної людини*;

– **вибір**: *Ми зібралися тут, бо настав час вибору, який змінить наше життя*;

– **влада**: *Щоб вивести Україну на правильний шлях, нам потрібно одне: чесна, відповідальна і ефективна влада*;

– **майбутнє**: *Наша країна стоїть на межі між минулим і майбутнім; Як і всі ви (а я батько п'ятьох дітей), хочу, щоб молоде покоління мало майбутнє у своїй країні!*

Домінантою стилю п. Ющенка є образність, метафоричність, символізм політичної мови, що посилює вплив промови на мислення та почуття людини: *Сьогодні у десятки мільйонів наших осель стукає українська доля. І вона запитує одне у всіх: який ви путь обираєте для себе і своїх дітей* Ці стилістичні прийоми є важливим складником промови у створенні певного образу-концепту, який у подальшому буде співвідноситись із політиком-промовцем. Таким концептом у промовах п. Ющенка став образ єдиної України. У першій промові на Співочому полі було репрезентовано узагальнений образ багатой країни із великими можливостями:

Давайте звідси, з київських гір, оглянемо Україну. Ми побачимо щедру землю і багаті надра. Ми побачимо, як мільйони українців щодня і щогодини працюють, добуваючи вугілля, плавлячи метал, вирощуючи хліб. Ми побачимо вчених, що розробляють найсучасніші технології, здатні конкурувати на світових ринках. У нас є все, щоб бути заможною, процвітаючою європейською державою!

Виступ п. Ющенка на майдані Незалежності мав інше емоційне забарвлення. Створений у першому виступі образ багатой держави конкретизується. Промовець не зупиняється на констатації вже окреслених раніше позицій – він звертається до

випробуваного риторичного прийому антитези, з одного боку, протиставляє багатства держави злочинам владних структур, з іншого – запевняє електорат у своїй силі змінити існуючий стан речей і повернути справедливість на землі України:

З Києва, з міста, де закопана пуповина народу нашого, я хочу звернутися до кожного краю. Вітаю благодатний Південь, де немає меж ланам Херсонщини і Миколаївщини, де вдень і вночі шумлять порти Одеси, де горять вогні Запоріжжя, де лагідне море гоїдає Крим, незрівнянний своєю красою...// Плоди землі і людської праці розкрадаються. Все іде в кишеню кланів.// Я кажу вам: багатства краю ми повернемо людям.

Вітаю Донбас! На карті України він зліва, як серце. Його метал і вугілля – це кров економіки. Тут живуть горді люди. Останнє слово гірники завжди залишають за собою.// Я стверджую: бандити не будуть правити на цій землі.// У минулому залишаться приниження, безробіття, заборгованості. Ми повернемо достаток у шахтарський край.

Вітаю древні Галичину і Волинь, зелену Буковину, щедре Закарпаття! Тут люди за сусіднім кордоном бачать Об'єднану Європу. З великими надіями ми починали свій шлях до неї.// Але через бездарність влади відстали.// Я кажу вам і усій Україні: ми з діда-прадіда добрі господарі. Ми будемо жити не гірше за сусідів!

В аксіологічній моделі «народ-влада» переважають відношення протиставлення «було – є – буде». Позиції «було» – «буде» несуть позитивний заряд, «є» – негативний: *Працюватимуть закони, а не кабінетні домовленості. Чесні професіонали замінять заплямованих чиновників... Суди судитимуть по справедливості, а не за гроші.*

Як відомо, у давньогрецькій міфології покровительками красномовства були три богині: богиня переконання та дві богині суперечки – конструктивної (метою якої є спрямованість на істину) та конфліктної (основне завдання – боротьба й перемога). Слов'янська риторика не сповідувала принципів конфліктної риторики і вважала Ериду покровителькою неконструктивності у веденні діалогу. Проте час вносить свої корективи. В умовах сучасного суспільства (такі правила) без покровительства цієї богині можна назавжди лишитися мандрівним ритором і ніколи не досягти поставленої мети. Саме тому промови п. Ющенка не позбавлені **елементів засудження, іноді виклику**, що пов'язано зі створенням нового образу українського політика – політика-борця. Отже, полеміка з опонентом ґрунтується на таких позиціях:

– констатація безсилості, слабкості опонента: *Я побував у вас всюди і бачив – нинішня влада в агонії. Влада боїться подивитися правді в очі. Влада боїться нас. І недаремно,*

– пряме звинувачення опонента (в основі – прийом антитези): *Доступ до соціальних благ став не правом для всіх, а привілеєм для обраних. Винна у цьому – кримінальна влада. Слідство стало фарсом, приниження – нормою. Людина не може знайти справедливості в суді. Винна у цьому – безвідповідальна корумпована влада. Сьогодні єдиний український народ ділять на «східняків» і «західняків», ділять за національністю і мовою, ділять історією і вірою. Винна у цьому – цинічна влада.*

– упевненість у власній позиції та силі: *Нас вам не зламати! Будуть знаходитись не один і не тисячі, а десятки тисяч нових Вадимів Гетьманів, В'ячеславів Чорноволів, Гій Гонгадзе і багатьох-багатьох добрих людей України!*

Як бачимо, промови п. Ющенка чітко структуровані, логічні, впорядковані. Добір мовного матеріалу відповідає поставленій промовцем меті. Варто також зауважити, що, враховуючи досвід прогресивних країн у питаннях політичної

риторики, оратор надає перевагу традиції. Так, на відміну від американського егоцентризму в публічній доповіді, у виступі українського політика переважає займенник **ми** як показник єдності із народом: *Ми – єдиний український народ. На Заході і на Сході, на Півночі і на Півдні усім однаково болять бідність і безправ'я; Ми громадяни України, і ми прагнемо змін.*

Фіксуємо у публічних виступах і вживання особового займенника **я**, що вказує на усвідомлення оратором своєї суспільної місії, відтворює рішучу позицію віри у правильність своїх дій: *Я іду у президенти! Я виграю вибори! Це буде перемога всіх; Я не обіцяю, а присягаю – вона (влада) це зробить; Я вірю, що добро і любов до України переможуть; Я іду у президенти, бо я вірю в Україну. Я вірю – її народ сам визначить своє майбутнє.*

Звернімо також увагу на побудову публічного виступу. Зокрема, на такий композиційно-стилістичний складник, як початок та заключна частина промови. Як правило, промова починається звертанням. З одного боку, воно відтворює рівень культури оратора, з іншого, окреслює аудиторію, до якої апелюють. Пан Ющенко обирає такі форми, як *дорогі українці, дорогі мої друзі, дорогі мої земляки, дорогі співвітчизники, шановна громадо*, що створює позитивні емоції у слухачів. Основне завдання такого прийому – привернути увагу до промови, викликати довіру до оратора.

Заключне слово у передвиборчих промовах – це переважно заклик до конкретних дій, які, на думку оратора, допоможуть у вирішенні поставлених завдань. Лідер «Нашої України» висловлює *упевненість у перемозі (Я вірю у свої і ваші сили)*. Він *закликає народ об'єднати зусилля* заради майбутнього (*Моя перемога – це перемога усіх. Разом переможемо!!! Скажіть усім, повернувшись додому, – я вірю в Україну, я знаю свій обов'язок, разом ми переможемо!*). Закінчується промова *уславленням Бога, держави та народу (Слава Господу Богу і слава Україні!!! Слава вам і слава Україні!)*.

Емоційні промови п. Ющенка є досить насиченими за змістом та композиційно гармонійними. Враховуючи традиції класичної та слов'янської думки, він зміг довести, що в Україні це мистецтво має свій шлях. В інтерв'ю газеті «День» від 17.07.1999 популярна українська письменниця О. Забужко сказала таку фразу про закони сучасного суспільства: «Де немає лицаря, приходять пахан». Так хочеться вірити в те, що український народ знайшов свого лицаря, принаймні *лицаря рідного слова*.

Орися Демська-Кульчицька

ДЕЩО ПРО КЛАСИФІКАЦІЮ ТЕКСТОВИХ КОРПУСІВ

У результаті процесу застосування комп'ютера і комп'ютерних технологій до організації лінгвістичного дослідного матеріалу в 1960-х роках виникає корпусна модель подання текстових даних для наступних лінгвістичних досліджень та програмних застосувань. Важливою якісною перевагою такої організації фактичного матеріалу є можливість його багатократного та різноаспектного використання завдяки комп'ютерній формі існування.